

dage er godsejerne på retur takket være landboreformen, men i stedet har landet fået sin meget store stab af embedsmænd.

Der er således meget, der kunne forklare, hvis landet ikke udviklede sig. Når der alligevel er en betydelig forskel mellem krigstidens Iran og vore dages, må det væsentligst forklares ved, at man nu engang ikke kan tilføre et land kapital i milliarder, uden at det får visse økonomiske virkninger.

Man kan stille spørgsmålet, hvorfor man overhovedet giver sig af med planlægning i et sådant samfund. Baldwin giver ikke svaret herpå. Desværre har det, at man ikke følger planerne, en vis betydning også for fremtidens planer. Planlægningsorganisationen var engang stedet, de bedste søgte ind. I dag er dens betydning i Irans administration langt ringere. Medvirkende til denne udvikling har det jo nok været, at de planer, man lagde for en halv snes år siden ikke blev gennemført. Det er svært at få dygtige folk til at hjælpe sig med planlægning, når planerne kun bliver til tal på papir. Men hertil kommer, at ved man, at planer ikke skal gennemføres, skifter planen karakter. Den slibes ikke til af erfaringen; tværtimod fristes man til at gøre planerne til et led i propagandaen. Man ser det af den nye 5-års plan, som regner med 5 % årlig realvækst i landbruget og en reduktion af arbejdsløsheden over 5 år til 1 %. Var man i stand til det første, ville Iran på landbrugets område indtage en førsteplads blandt alle jordens lande, og at man i et udviklingsland skulle komme ned på 1 % arbejdsløshed i byerne, når man betænker at landet er fyldt med submarginale landbrug, lyder som en drøm, en Alladin værdig.

Bogen er blevet skrevet af en mand, der tydeligvis er blevet skuffet over, at hans og hans kollegers arbejde ikke blev vel modtaget. Man kan undre sig over, at det gik, som det gik, når man betænker, hvilken succes det tilsvarende arbejde i Pakistan har været. På den anden side, lidt kendskab til iransk politik, hvor afgørelserne altid træffes bag lukkede døre, og

hvor der er et helt kinesisk æskesystem af lukkede døre, gør det måske lidt mindre mærkeligt.

Det er dog et spørgsmål, om den hele eksercits var så stor en fiasko, som Baldwin giver udtryk for. Taler man med iranske økonomer, vil de ofte tale om Harvardgruppens arbejde med en vis respekt. Forslagene blev ikke gennemført, men de, der arbejdede med på det, lærte meget; og en del af det, der dengang blev drøftet, synes nu under andre former at blive udført. Det er måske ganske typisk for en del udviklingsarbejde, at resultaterne er små i begyndelsen, men viser sig senere, når de udefra kommende ideer er blevet omformet på en sådan måde, at de passer ind i landets mønster.

*Kjeld Philip**

* Professor ved Københavns Universitet.

Patricia James (ed.): The Travel Diaries of T. R. Malthus. Cambridge University Press, London 1966. 316 sider. Pris: 45 sh.

Malthus' befolkningsteoretiske hovedværk *An Essay on the Principle of Population* udkom i forfatterens levetid i seks udgaver. Af disse adskiller førsteudgaven fra 1798 sig fra de efterfølgende, der udkom i årene 1803-26, ved kun i ringe omfang at anvende historiske og samtidige eksempler til at belyse den fremsatte hypotese og ved en mere pessimistisk opfattelse, der hævdede, at befolkningstilvæksten ud over ved hungersnød, krig og sygdom kun i ringe omfang kunne bremses ved forebyggende foranstaltninger, f.eks. ved en høj ægteskabsalder.

Den noget ændrede opfattelse i 1803 skyldtes, at Malthus i årene fra 1798 til 1803, dels ved en omfattende læsning og dels ved to længere rejser, hvoraf den første gik til Skandinavien og Rusland i 1799, den anden til Frankrig og Schweiz i 1802, havde fået større kendskab til de faktiske befolkningsforhold i fortid og samtid.

Malthus' skandinaviensrejse, der gav sig udslag i tre kapitler i 2. udgaven om »checks to population« i Norge, Sverige og

dage er godsejerne på retur takket være landboreformen, men i stedet har landet fået sin meget store stab af embedsmænd.

Der er således meget, der kunne forklare, hvis landet ikke udviklede sig. Når der alligevel er en betydelig forskel mellem krigstidens Iran og vore dages, må det væsentligst forklares ved, at man nu engang ikke kan tilføre et land kapital i milliarder, uden at det får visse økonomiske virkninger.

Man kan stille spørgsmålet, hvorfor man overhovedet giver sig af med planlægning i et sådant samfund. Baldwin giver ikke svaret herpå. Desværre har det, at man ikke følger planerne, en vis betydning også for fremtidens planer. Planlægningsorganisationen var engang stedet, de bedste søgte ind. I dag er dens betydning i Irans administration langt ringere. Medvirkende til denne udvikling har det jo nok været, at de planer, man lagde for en halv snes år siden ikke blev gennemført. Det er svært at få dygtige folk til at hjælpe sig med planlægning, når planerne kun bliver til tal på papir. Men hertil kommer, at ved man, at planer ikke skal gennemføres, skifter planen karakter. Den slibes ikke til af erfaringen; tværtimod fristes man til at gøre planerne til et led i propagandaen. Man ser det af den nye 5-års plan, som regner med 5 % årlig realvækst i landbruget og en reduktion af arbejdsløsheden over 5 år til 1 %. Var man i stand til det første, ville Iran på landbrugets område indtage en førsteplads blandt alle jordens lande, og at man i et udviklingsland skulle komme ned på 1 % arbejdsløshed i byerne, når man betænker at landet er fyldt med submarginale landbrug, lyder som en drøm, en Alladin værdig.

Bogen er blevet skrevet af en mand, der tydeligvis er blevet skuffet over, at hans og hans kollegers arbejde ikke blev vel modtaget. Man kan undre sig over, at det gik, som det gik, når man betænker, hvilken succes det tilsvarende arbejde i Pakistan har været. På den anden side, lidt kendskab til iransk politik, hvor afgørelserne altid træffes bag lukkede døre, og

hvor der er et helt kinesisk æskesystem af lukkede døre, gør det måske lidt mindre mærkeligt.

Det er dog et spørgsmål, om den hele eksercits var så stor en fiasko, som Baldwin giver udtryk for. Taler man med iranske økonomer, vil de ofte tale om Harvardgruppens arbejde med en vis respekt. Forslagene blev ikke gennemført, men de, der arbejdede med på det, lærte meget; og en del af det, der dengang blev drøftet, synes nu under andre former at blive udført. Det er måske ganske typisk for en del udviklingsarbejde, at resultaterne er små i begyndelsen, men viser sig senere, når de udefra kommende ideer er blevet omformet på en sådan måde, at de passer ind i landets mønster.

*Kjeld Philip**

* Professor ved Københavns Universitet.

Patricia James (ed.): The Travel Diaries of T. R. Malthus. Cambridge University Press, London 1966. 316 sider. Pris: 45 sh.

Malthus' befolkningsteoretiske hovedværk *An Essay on the Principle of Population* udkom i forfatterens levetid i seks udgaver. Af disse adskiller førsteudgaven fra 1798 sig fra de efterfølgende, der udkom i årene 1803-26, ved kun i ringe omfang at anvende historiske og samtidige eksempler til at belyse den fremsatte hypotese og ved en mere pessimistisk opfattelse, der hævdede, at befolkningstilvæksten ud over ved hungersnød, krig og sygdom kun i ringe omfang kunne bremses ved forebyggende foranstaltninger, f.eks. ved en høj ægteskabsalder.

Den noget ændrede opfattelse i 1803 skyldtes, at Malthus i årene fra 1798 til 1803, dels ved en omfattende læsning og dels ved to længere rejser, hvoraf den første gik til Skandinavien og Rusland i 1799, den anden til Frankrig og Schweiz i 1802, havde fået større kendskab til de faktiske befolkningsforhold i fortid og samtid.

Malthus' skandinaviensrejse, der gav sig udslag i tre kapitler i 2. udgaven om »checks to population« i Norge, Sverige og

Rusland, og hvoraf især kapitlet om Norge er interessant ved at fremhæve de forebyggende foranstaltningers betydning for befolkningsudviklingen i dette land, har man hidtil kun haft begrænset viden om, idet man alene har været i besiddelse af en beskrivelse af en del af ruten fra Hamburg, gennem Danmark, langs den svenske vestkyst og videre til Vänersborg, hvor en af Malthus' rejsekammerater, Cambridge-mineralogen E. D. Clarke, har skildret rejsen i sine *Travels in Various Countries*, men i 1961 opdagedes i Malthusslægtens eje fire dagbøger, der ikke blot skildrer den del af rejseruten som Clarke har omtalt, men også en del af den videre rejse, der gik via Oslo, gennem Gudbrandsdalen, over Dovre til Trondheim og derfra sydpå gennem Østerdalen. De resterende dagbøger fra rejsen gennem Sverige, Finland og Rusland synes derimod ikke bevaret.

Disse dagbøger er nu blevet publiceret og giver således mulighed for en nærmere undersøgelse af, hvilke kilder Malthus har anvendt til udarbejdelse af kapitlet om befolkningsforholdene i Norge, hvori den lave ægteskabshyppighed i dette land tillægges det militære indkaldelsessystem, mangelen på husmandssteder og den store tjenerstab både i byerne og på landet. Rejse-dagbøgerne, hvorfra dele af essayets beskrivelse er hentet næsten ordret, viser således, at disse oplysninger ikke er hentet fra kvantitative indsamlinger, som Malthus har fået kendskab til, men udelukkende fra samtaler med enkeltpersoner, der kun i ringe omfang har givet udtryk for typiske forhold. Når Malthus således i essayet mener, at tjenerantallet i Norge er to til tre gange så stort som i England og til tider betyder husholdninger på indtil tyve personer, viser dagbøgerne f.eks., at dette tal er fremkommet fra en enkelt optælling på en gård i Dovre, hvor selskabet overnattede. Senere tiders undersøgelser tyder da også på, at de fleste af de argumenter, som Malthus anvendte for at bevise »the preventive check's« indflydelse på de norske befolkningsforhold, ikke var typiske for det norske samfund omkring 1800.

Malthus' bedste mulighed for på sin rejse at have fået et mere sandfærdigt billede af de faktiske befolkningsforhold i Norge forspildtes desværre på grund af sprogvanskeligheder. Kort før Malthus forlod Norge, traf han nemlig datidens betydeligste »politiske aritmetiker« i monarkiet, Frederik Thaarup, der formodentlig ville have kunnet give bedre og kvantitativt underbyggede oplysninger om befolkningsforholdene. Da Malthus imidlertid kun talte engelsk og fransk og Thaarup kun dansk og tysk, blev denne samtale meget lidt udbyttegivende.

De norske dagbøger viser iøvrigt Malthus som en fin iagttager af naturforhold, klimatiske påvirkninger, landbrugsteknik o.l.

Rejsen gennem Danmark og hertugdømmerne, der kun varede 14 dage, giver ikke mange oplysninger om danske forhold, dertil var den for forceret, og selskabet manglede her også de introduktionsbreve, der i Norge lukkede overklassens gæstfri hjem op – måske et tegn på den langt stærkere engelske orientering i Norge.

I Danmark gjorde sprogvanskelighederne sig også stærkt gældende, og de er sikkert medvirkende til, at adskillige af de givne oplysninger er forkerte, som når f.eks. en medpassager på turen fra København til Helsingør ifølge Malthus oplyser, at alle sjællandske godser på nær to er i kongelig besiddelse. Her menes sikkert alle *nordsjællandske*. Det samme gør sig muligvis gældende – eller er der tale om lokalt praleri – når det oplyses, at den slesvigholstenske kanal tillod gennemsejling af skibe på indtil 300 tons. Det halve ville være mere i overensstemmelse med sandheden.

Heller ikke Patricia James' kommentarer til dagbogen er for de danske forholds vedkommende uden fejl. Således oplyses, at hovedbygningerne til det i 1810-12 nedrevne Hirschholm slot, som Malthus besøgte, i dag skulle rumme jagt- og skovbrugsmusæet (s. 66), og Frederiksværks grundlægger J. F. Classen er – formentlig ved en fejltydning af Malthus' manuskript – blevet til Glassen (s. 61).

Ud over den skandinaviske dagbog, der optager $\frac{2}{3}$ af den foreliggende bog, gives nogle biografiske oplysninger om Malthus og aftrykkes nogle fragmentariske stykker af dagbøger fra Malthus' rejser i Nederlandene og ved Rhinen i 1825 og til Skotland i 1826. Disse indeholder dog stort set kun en opremsning af navnene på de besøgte seværdigheder og de personer, som Malthus mødte.

Hans Chr. Johansen*

* Lektor ved Aarhus Universitet.

Richard H. Timberlake: Money, Banking and Central Banking. Harper and Row, New York 1965. 352 sider. Pris: 6,95 \$.

Det foreliggende værk er en i U.S.A. ret udbredt videregående lærebog i pengeteori og pengepolitik. Forfatteren er under stærk påvirkning af Friedmans tanker om den moderne kvantitetsteori, og han fremlægger med fin pædagogisk sans empiriske analyser, som efter hans skøn tjener til at underbygge denne teori frem for indkomstdannelsesmodellen.

Timberlakes ambition er at give en fordomsfri diskussion af de forskellige teorier om pengenes rolle i det økonomiske system. Han siger således i sin indledning, at der i den økonomiske teori intet findes, som for ham er en hellig ko. Denne stræben lykkes gennemgående for ham, således at det bærende tema igennem hele bogen er, at det afgørende for modelvalget må være empiriske vurderinger af modellerne evne til at bidrage til opstilling af prognoser. Der kan dog også i værket findes enkelte eksempler på »hellige køer«, f.eks. p. 58, hvor en bestemt adfærdsmulighed forkastes med den begrundelse, at den ville være i modstrid med realkassevirkningen.

Bogen indeholder en nyttig diskussion af periodelængdens betydning i pengeteorien. F.eks. klagøres det p. 38, at Radcliffereportens omdiskuterede synspunkt, nemlig at indkomstløbshastigheden må anses for så variabel, at man ikke på grundlag af ændringer i pengemængden er i stand til at forudsige ændringer i nationalindkom-

sten, må være rigtig, når blot periodelængden indskrænkes tilstrækkeligt. På den anden side er det klart, at Timberlake på længere sigt anser indkomstløbshastigheden for relativt stabil, og ihvertfald langt mere stabil end indkomstmultiplikatoren.

Efter sagens natur kan forfatteren ikke ofre megen plads på beholdningsmotiverne til at efterspørge penge. De bemærkninger, han har desangående, udmærker sig imidlertid i kraft af hans klare fremstillings-evne. Eksempelvis får han redegjort for de varierende motiver bag beslutningstagernes valg mellem kasse og alle andre mulige aktiver ved bl.a. at benytte »armbåndsudmarkedet«. Alle beslutningstagere ligger jo med en lille »beholdning« på dette marked, men typisk er den enkeltes nytte af sit formuegode så stor, at han kun under helt ekstraordinære omstændigheder drømmer om at optræde som udbyder på det ufuldkomne marked for brugte ure.

Bogens fremstilling af forretningsbankernes pengeskabelse er trods et par trykfejl læseværdig, men ret traditionel med anvendelse af konti med simple taleksempler. Noget lignende kan siges om hovedparten af den generelle diskussion af de pengepolitiske virkemidler.

Langt mere forfriskende er forfatterens kritiske behandling af den amerikanske pengepolitik siden 1929. Han er her igen på linie med Friedman, hvis amerikanske pengehistorie han anbefaler meget varmt. Timberlake har et grundigt kendskab til udviklingen i de politiske magtforhold mellem *Treasury* og *Federal Reserve System*, og man læser med stor interesse hans fremstilling f.eks. af, hvorledes *Board of Governors* i centralbanken umiddelbart efter at være sluppet ud af Truman-administrationens stædige fastholden ved bankens pligt til at støtte unionsobligationernes kurser tog en ny byrde på sig ved at prøve at efterleve Bills-only-doktrinen. Timberlake hudfletter doktrinen økonomiske motiveringer og anfører, at den i virkeligheden var politisk begrundet. Det gjaldt for centralbanksystemet om at få etableret